

HET HERNIEUWDE GEVAAR: BILATERALE (EN REGIONALE) VRIJHANDELSVERDRAGEN

Op 9 en 10 februari van dit jaar werd een conferentie over Free Trade Agreements (FTA's) in Bangkok gehouden, genaamd "Sovereignty not for sale". De organisatie was in handen van een pas opgericht Thais platform; FTA Watch. Aan de orde kwamen vooral de bilaterale - en in mindere mate - regionale vrijhandelsverdragen. (Zie voor het programma en de sprekers 1.) Directe aanleiding tot deze conferentie waren de plannen van zowel de Thaise als Amerikaanse overheid om een onderling bilateraal verdrag te sluiten, en de onderhandelingen nog dit jaar te starten. Er waren sprekers aanwezig vanuit Thaise universiteiten, het Thaise parlement, en binnenlandse- en buitenlandse NGO's, terwijl zo'n 400 mensen de conferentie bezochten waaronder een groot aantal boeren.

*** Motieven van de VS**

Sinds het mislukken van de WTO-top in Cancun heeft vooral de VS haar zinnen gezet op het afsluiten van deze verdragen. (Op de conferentie was ook sprake van een 'complottheorie' dat men op zijn zachtst gezegd niet rouwig was dat Cancun mislukte, om dat men meer heil ziet in deze verdragen). Zij doen dit enerzijds om de belangen van haar bedrijfsleven erdoor te drukken, en anderzijds om geopolitieke redenen. Sinds 9/11 heeft men namelijk haar 'Koude Oorlog' strategie weer opgepakt, en worden landen weer ingedeeld in 'good' en 'bad'. Men noemde dit "Get the world order under US control". Ook lijkt men via bilaterale verdragen een poot tussen de deur te willen krijgen in alle relevante handelsblokken.

Een andere reden is dat men de tegenstand binnen de WTO van de G20 wil breken. Via deze verdragen wil men vooral Brazilië isoleren.

De EU is overigens overgegaan op dezelfde strategie, met name in de ACP-landen, Noord-Afrika, het Midden-Oosten en de Mercosur.

De overheersende mening was dat het afsluiten van deze verdragen vooral schadelijk is als deze worden afgesloten tussen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden, door een verschil in onderhandelingspositie en -macht. Dit speelt minder bij verdragen tussen ontwikkelingslanden onderling. De Wereldbank heeft in 2003 berekend dat bij Noord-Noord- en Zuid-Zuid-FTA's beide (groepen) landen over het algemeen gelijk 'profiteren', bij bilaterale Noord-Zuid verdragen, profiteren Zuidelijke landen over het algemeen 1% voor iedere 3% die Noordelijke landen profiteren.

Een ander nadeel van bilaterale verdragen t.o.v. de WTO is dat er sprake kan zijn 'trade-diversion', het ene land profiteert van een toegenomen handel die wordt afgenomen van een ander land. Het totale effect kan dan zelfs negatief uitvallen.

*** Het wrange voorbeeld: het FTA tussen de VS en Chili**

Vooraf de toespraak van Camila Montecinos van Grain uit Chili 2), maakte duidelijk wat de desastreuze effecten voor ontwikkelingslanden kunnen zijn. Zij vertelde namelijk over het zeer ontoegankelijke en intransparante onderhandelingsproces dat leidde tot het verdrag tussen de VS en Chili, en verder wat de gevolgen waren voor de bevolking, de overheid en natuur en milieu in Chili.

*** Onderhandelingsproces**

De belangrijkste kenmerken van het proces waren:

- De voorbereidingen starten al 10 jaar geleden, maar pas twee maanden na het tot het stand komen van het akkoord werd de tekst openbaar gemaakt aan het Chileense parlement en de civil society. Het was toen dus te laat om nog enige invloed te hebben.
- Alleen een door de Chileense overheid geselecteerd klein aantal NGO's werd om hun mening gevraagd, maar zij kregen dus geen inzicht tot de tekst.

- Bij vergelijking met een verdrag tussen Singapore en de VS, en met het CAFTA-verdrag (tussen de VS en Midden Amerikaanse landen), blijkt dat de VS een soort blueprint oplegt, waar bijna niet over te onderhandelen is. Ontwikkelingslanden worden dus min of meer voor een voldongen feit geplaatst. Deze blueprint bevat overigens honderden pagina's, en is daardoor moeilijk (snel) te doorgronden voor leken (zoals de meeste politici).

* Inhoud

Opvallend aan de inhoud waren de volgende onderdelen:

- In tegenstelling tot wat de naam suggereert is niet liberalisering van handel het belangrijkste onderdeel van het verdrag, maar het beschermen van buitenlandse investeringen. Montecinos noemt dit "a charter of guarantees for US investments and investors". Het doel is vooral om een zo hoog mogelijke winst voor investeerders te waarborgen. Zelfs verwachtingen van winsten zijn hierbij al maatgevend. Als er nationale wetgeving is die dit dwarsboomt, kan Chili door bedrijven worden aangeklaagd bij een niet voor het publiek toegankelijke rechtbank die buiten het land gevestigd is. Zelfs het IMF heeft hierover geklaagd (en over het feit dat men haar eigen dienstensector beschermd 3)).
Dit alles heeft dus veel weg van het vroegere binnen de OESO voorgestelde MAI-verdrag, dat ternauwernood kon worden voorkomen. Ook lijkt het veel op het door de VS en EU voorgestelde investeringsverdrag binnen de WTO (één van de Singapore-issues).
- Tot investeringen behoren niet alleen de normale investeringen van bedrijven maar ook: licenties, patenten en andere IPR's (intellectual property rights), aandelen, obligaties en opties. Ook als je er over denkt om te investeren wordt je al investeerder genoemd.
- Er worden geen eisen aan de investeerders gesteld op gebied van b.v. bijdrages aan lokale economieën of werkgelegenheid.
- Het MFN-principe geldt, dus VS-bedrijven moeten hetzelfde als nationale bedrijven behandeld worden. Omdat er bepaalde Chileense bedrijven geen belasting betalen, hoeven alle VS-bedrijven ook geen belasting te betalen. Zo wordt 75 % van de in Chili gedolven koper zonder belasting het land uitgevoerd.
- Chili wordt na het tekenen van de FTA gedwongen ook andere internationale verdragen die gesteund worden door de VS te tekenen. Ook moet men het VS-standpunt overnemen.
- Er is een veelheid van impliciete en expliciete verplichtingen om nationale wetten aan te passen, zo worden zaken die de VS niet toestaat voortaan gecriminaliseerd.
- Bij alle wetten die Chili in de toekomst wil indienen, moeten van tevoren aan de VS-bedrijven worden geconsulteerd. Voor Chileense burgers geldt dit merkwaardig gezien niet. Het CAFTA-verdrag zou op dit gebied zelfs verder gaan.
- Hoewel de Chileense overheid wel voor de rechter gedaagd kan worden door VS-bedrijven, kan dit andersom niet. Ook Chileense burgers mogen dit niet.
- Het Chili verboden om de import en export te reguleren, bijvoorbeeld bij een dreigend voedselgebrek. Daarnaast was het afschaffen van de landbouwsubsidies en antidumpingwetgeving in de VS niet bespreekbaar, Chili heeft of kreeg die mogelijkheid echter niet.
- Wetten op gebied van biodiversiteit mogen niet meer worden toegepast, Costa Rica kreeg hier bijvoorbeeld mee te maken.
- Uitzonderingen op de 'blueprint' worden soms toegestaan, maar stellen niet veel voor omdat ze maar voor een zeer korte tijd gelden.
- Er wordt een uitgebreid systeem van IPR's opgesteld, die vele facetten van de economie omvatten.
- Alle overheidsdiensten worden tot diensten gerekend en worden gedwongen geprivatiseerd en geliberaliseerd, dit geldt ook voor natuurlijke hulpbronnen als de zee (viswater), rivieren, de atmosfeer, en traditionele kennis. In feite kan de hele overheid worden geprivatiseerd.

*** Gevolgen:**

- De BTW op goederen moest worden verhoogd om de verlaagde belastingen voor bedrijven te compenseren. Vooral de armste mensen ondervinden hiervan de nadelen.
- Het rechtssysteem werd ingericht naar VS-model, zonder consultatie.
- Milieu- en arbeidswetten worden aangepast. Zo werd de achturige werkdag veranderd in een twaalfurige werkdag.
- Sociale programma's werden afgebouwd, goedkope leningen aan boeren onmogelijk gemaakt, en lokale vissers werd het onmogelijk gemaakt nog te vissen in de geprivatiseerde zee. Hierdoor steeg de prijs voor vis naar \$10 per kg.
- De wetten die Chili in 1997 hadden geholpen om de peso-crisis te voorkomen, op gebied van beheersing van kapitaalstromen, moesten worden opgeheven.

Dit alles betekent dus dat Chili haar soevereiniteit is kwijtgeraakt, en dat het in feite een kolonie van de VS is geworden. Ook blijkt dat dit verdrag een soort WTO-plus agenda bevat, zowel op gebied van investeringen, liberalisering van diensten en TRIPS, worden veel verdergaande afspraken afgedwongen. Deze FTA's kunnen ook worden gezien als een indicatie voor de uiteindelijke onderhandelingsdoelen binnen de WTO van de VS (en de EU).

Zeker na het horen van dit verhaal (soms kon ik mijn oren niet geloven) werd voor de aanwezigen duidelijk dat dit proces niet op die manier herhaald mocht worden in Thailand. De vooruitzichten zijn echter vooralsnog ongunstig.

*** Thailand**

Het afsluiten van een FTA met de VS werd door de regering van de huidige president Thaksin op de agenda gezet. Van oudsher heeft hij en een groot deel van zijn regering nauwe banden met (internationale) bedrijfsleven in zijn land. Hij wil net als de VS zoveel mogelijk in alle regio's en handelsblokken binnendringen via FTA's. Daarbij is sprake van een soort urgentie, men is bang dat als men niet als eerste zo'n verdrag afsluit, andere naburige landen in Azië eerder zullen zijn. Hij heeft enorm veel vertrouwen in de concurrentiekracht van het land, en denkt bijvoorbeeld te profiteren op gebied van landbouw en industriële producten. Ook wil hij eventueel verliezen in de landbouw op de koop toe nemen, om te proberen te winnen op ander gebieden. Gedurende de conferentie werden de volgende facetten duidelijk, waaruit blijkt dat het vooral de VS-bedrijven en enkele grote Thaise bedrijven zijn, die profiteren en niet de rest van de Thaise maatschappij:

- In Thailand zal geen consultatie van de bevolking plaatsvinden, en is er ook geen ratificering door het parlement vereist. Dit hoewel de grondwet aangeeft dat wanneer nationale wetgeving moet worden aangepast, instemming van het parlement wel vereist is.
- Thailand is nu nog niet concurrerend op gebied van vernieuwende technologieën. Door de bescherming van de IPR's van VS-bedrijven zal Thailand ook nooit die kans krijgen. De export zal dan vooral bestaan uit primaire grondstoffen en eventueel wat industriële producten. Omdat de VS concurrerder is op gebied van diensten en producten met een hoge toegevoegde waarde zal er sprake zijn van ruilvoetverslechtering. Hierdoor wordt het al decennia voortgaande proces verder versterkt.
- Thailand heeft nu een handelsoverschot van 6 miljard euro in de handel met de VS, de vraag is of dit zo zal blijven. Zo zal men de importheffingen op gebied van landbouw moeten verlagen van gemiddeld 40 tot 20 %, terwijl de VS deze verlaagt van 10 tot 5 %.
- Thailand bezit net als andere ontwikkelingslanden niet de onderhandelingscapaciteit om zich zowel bezig te houden met bilaterale -, regionale - als multilaterale vrijhandelsverdragen (WTO). De VS bezit deze capaciteit wel.
- Thailand denkt te profiteren op gebied van landbouw, het zal hen net als andere landen echter niet lukken om de landbouwsubsidies in de VS af te schaffen. Dit kan grote negatieve gevolgen hebben voor meerderheid van kleine boeren die rijst, sojabonen en tapioca telen. Dit geldt ook voor boeren die over zijn gegaan op nieuwe producten als aardappels, melk, rund- en varkensvlees. Producenten van tropisch fruit, garnalen en kippenvlees kunnen eventueel wel

profiteren. Dit past precies in de strategie van Thaksin en multinationals als CP, om na de birdflu-crisis de productie via kleine kippenboeren te ontmoedigen, en alleen nog via grootschalige bedrijven te produceren voor de wereldmarkt. Doordat de VS non-tariff barrières zal op werpen op gebied van sanitaire en fytosanitaire eisen, zou de verwachte markttoegang wel eens flink tegen kunnen vallen.

- Via de TRIPS-plus agenda zullen multinationals als Monsanto vooral proberen de zaadmarkt over te nemen, met name op gebied van GMO's. Doordat de EU en Japan hun markt hiervoor nog gesloten houden is men namelijk op zoek naar nieuwe markten. Dit zal onder andere leiden tot extra kosten voor boeren, die nu nog hun eigen zaad vermeerderen.
- Men zal ook worden geconfronteerd met dure medicijnen, vanwege dit TRIPS-plus verdrag zal men niet de mogelijkheid krijgen eigen goedkope medicijnen te produceren.
- Volgens Renee Velvee (Grain, de Filippijnen) wordt niet alleen via deze FTA's maar ook via bilaterale wetenschaps- en technologieverdragen met ontwikkelingslanden (b.v. in Bangladesh), deze TRIPS-plus agenda er doorheen gedrukt. De totstandkoming hiervan gaat vaak in het geheim, en de media schenkt hier weinig aandacht aan. Ze noemde dit "international policy making through the backdoor". Dit werkt langzaam maar zeker, en is niet meer te herstellen.
- Ook op het gebied van diensten zal er een WTO-plus agenda worden gevoerd. Nu zijn publieke diensten (als gezondheidszorg, onderwijs, energie, water, openbaar vervoer, musea en bibliotheken) nog beschermd van privatisering en liberalisering, binnen de FTA's wordt dit wel ingebracht. VS-bedrijven krijgen hierbinnen net zoveel rechten als de Thaise bedrijven en - overheid.
- Ook buiten FTA's wordt er al volop geïnvesteerd in landen als China, binnen FTA's zullen VS-investeerdere echter zeer onevenwichtig meer bevoordeeld worden. Overheden verliezen dus hun mogelijkheid om buitenlandse investeringen te reguleren, en winsten hieruit te gebruiken voor de ontwikkeling van de eigen economie.
- Er zal een 'chilling'-effect optreden op gebied van nieuwe milieu- en sociale wetgeving, uit angst om aangeklaagd te worden door VS-bedrijven. Canada werd vanwege NAFTA bijvoorbeeld aangeklaagd door de VS omdat ze te strenge wetgeving had op gebied van giftig afval.
- Het recht om kapitaalstromen te beheersen wordt beperkt, juist door deze oncontroleerbare kapitaalstromen is Thailand in 1997 in een diepe crisis beland. Het risico hierop wordt dus weer vergroot.

*** Aanbevelingen**

Op de tweede dag werd in kleinere kring gesproken om tot aanbevelingen te komen aan elkaar en de Thaise samenleving en parlement. De uitkomsten hiervan waren als volgt:

- Het belangrijkste is nu dat er informatie gewonnen wordt over hetgeen Thailand en andere ontwikkelingslanden boven het hoofd hangt. Belangrijke aanknopingspunten zijn het 'onderhandelingsproces' en de gevolgen van het FTA in Chili, en de VS-blauwdruk die men in alle FTA's wil doordrukken. Als men dit op een rij heeft staan, wil men de maatschappelijke organisaties en het parlement gaan mobiliseren, om participatie en openbare hoorzittingen te eisen in een vroegtijdig stadium. Ook is het van belang dat de Thaise onderhandelaars van deze informatie voorzien worden.
- Daarnaast wil men meer inzet van en samenwerking met de Thaise wetenschap (nu ook al prominent aanwezig), en onafhankelijk onderzoek naar de gevolgen voor de verschillende economische sectoren in Thailand op de lange termijn (dus wie profiteert en wie verliest), de gevolgen voor het milieu en de arbeidsomstandigheden.
- Het sleutelwoord was samenwerking en informatie-uitwisseling; tussen Thaise NGO's onderling en met het Thaise parlement, met boeren, arme stedelingen en consumenten, met alle aanwezige (buitenlandse) NGO's (met name verder afkomstig uit Indonesië, de Filippijnen, Cambodja, Bangladesh, de VS, Chili, Australië, Nieuw-Zeeland, Zweden,

Engeland, en Nederland), en met economische sectoren en bedrijven waar de grootste negatieve gevolgen te verwachten zijn.

- Het is van belang dat men niet tegen elkaar wordt uitgespeeld, bijvoorbeeld om exportmogelijkheden voor tropisch fruit uit te ruilen, voor een TRIPS-plus verdrag.
- Voorkomen moet worden dat deze op ongelijkheid berustende FTA's, landen in de regio tegen elkaar uitspelen en regionale samenwerking onmogelijk maakt.

Dit alles vergt een nieuwe soort mobilisatie, de mobilisatie tegen de WTO was vrij succesvol in Azië, maar men heeft nu te maken met een (nog) veel minder toegankelijk en geheimzinnig fenomeen. Lori Wallach (Global Trade Watch) spreekt van 'a slow-motion coup d'etat on your sovereignty'. 3) Hopelijk kunnen we dit onderwerp ook snel op de Europese en Nederlandse andersglobaliserings-agenda zetten, want de verwachte negatieve gevolgen zijn er ernstig genoeg voor.

Guus Geurts

XminY, op gebied van landbouw en globalisering

13 juni 2004

* Noten (*werken helaas niet meer in 2022*):

- 1) <http://www.ftawatch.org/cgi-bin/content/update/show.pl?0020>
- 2) www.ftawatch.org/eng/download/camila_presentation_01.ppt
- 3) www.ftawatch.org/cgi-bin/content/newse/show.pl?0245